

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Arange: 1 jasypa, 2020

Mbo'epy: Ñe'ětéva

ÑE'ÉTÉVA

Ñe'ẽ ohechaukáva mba'épa oiko, mba'éichapa oĩ ha mba'épa oñandu pe oñe'ẽvahina. Guarani ñe'ětéva hembiaapo heta kuaa. Ñe'ẽysaja omombe'u arapýpe oku'éva.

Ñemboheko

Ñe'ětéva oiko peteĩ ñe'ẽpy rehe oñembojoajúramo ñe'ẽky (mboyvegua térã upeiguáva), omoambu'éva chupe. Ñe'ětéva ikatu oguereko: ñe'ẽ'apoha (ijapoha), hi'ára, hetepy, heko, ha hekokatu.

Tembiecharã: Añe'ẽse. a= ñe'ẽky mboyvegua. ñe'ẽ= ñe'ẽpy. se= ñe'ẽky rireguáva.

Ñe'ětéva mosusũmbyre oraha ñe'ẽky mboyvegua ha upeigua ojoajúva hese ha omoañetéva pe ñe'ẽ, omoĩnguévo ñe'ětévaicha.

Ñe'ẽky papy ha avaité rehegua: a, re o, ja (ña), ro, pe, o.

Tembiecharã:

Umi ñe'ẽky papy ha avaité rehegua ojoguerahava'erã ava oñe'ẽ'ẽha reheve.

Papyteĩ

- Akaru
- Rekaru
- Okaru

Papyeta

- Jakaru - ña
- Rokaru
- Pekarú
- okaru

Tembiecharã:

[Che] akaru Teroñe'ẽ. Ava 1ª. Papyteĩva. Ava 1ª. Papyteĩva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ñemosusũme ava mbohapyha, papyteĩ ha papyetápe, peteĩchante.

Tembiecharã:

Oguata, ha'e. Oguata, ha'ekuéra.

Mokõiháicha ikatu oje'e ava peteĩha Ipapyetáva: ojeporúramo “ñande” omoinge pe máva oporohendúvape tapicha oñeñe'evape; ha “ore” katu omboyke ypévape ha ogueroike ambuépe.

Tembiecharã:

Ñande ñañomongetáta (1.º. Avaite papyeta ogueroikéva).

Ore roñomongetáta (1.º. Avaite papyeta ogueroike'ỹva).

Ipu porãve ha'gua, umi ñe'ẽpy rehe oñembojoaju ñe'ẽky, ojehechara'ẽva'erã jurugua térã tĩguápa ha upéi oñemoĩ ojogueraháva. Ñe'ẽpy juruguáva rehe ñe'ẽky juruguáva ha ñe'ẽpytĩguáva ñe'ẽky tĩguáva ndive.

Tembiecharã:

Jagueru - Ñañe'ẽ

Oupa - Osẽmba

Ñemboaty aty

Guaraníme, ñe'ẽtéva oñemohenda ñepyrũrã ojehechávo iñe'ẽpy, mokõi aty guasúpe: Ñe'ẽtéva tee ha ñe'ẽreko'aty oñemoñe'ẽtéva.

Ñe'ẽtéva tee iñe'ẽpy ñe'ẽtéva voi ha umi téra oñemoñe'ẽtéva oiporu ñe'ẽpy ramo ñe'ẽte'ỹva ha oñemosusũvo oiporu terarãngue.

Tembiecharã:

Ñe'ẽtéva tee: Guata Che aguata.

Ñe'ẽte'ỹva oñemoñe'ẽtéva:

Mitã (Tero) Che chemitã.

- Ehai ñe'ẽjoaju eipuruhápe ñe'ẽtéva tee ha oñemoñe'ẽtéva.

Umi ñe'ẽte oñemoñe'ẽtéva oñemboatývo ojerereko: Teróva (Térava). Umi ñe'ẽ ojeheróva (tero, teroja, ñe'ẽteja), oikóvo chugui ñe'ẽtéva ha oñemosusũ, oiporu terarãngue ñe'ẽky ha ára avaite rehegua rendaguépe; zha. Avápenente nahániri, ha upéva ojoajuva'erã ñe'ẽpýndi.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Tembiecharã:

Téra: óga. Teroja (Teraykéva): porã. Ñe'ẽteja: mombyry

Cheróga - cheporã - chemombyry

Nderóga - neporã - nemombyry

- Ehaipa ñemosusũ oñemoñepyrũva tembiecharã.

Guaraníme oĩ ñe'ẽtéva oñapymíva umi ñe'ẽreko'aty oñemoñe'ẽtéva, umíva hína karaiñe'ẽmegua: “ser”, “estar” ha “tener”. Ko'áva ndahetete'ei guaraníme.

Tembiecharã:

Nde ndejuky

Chemombyry - Chepyguasu

- Ehaipa ñemosusũ oñemoñepyrũva tembiecharã.

Ñe'ẽtéva guarani ojejapo, ñe'ẽpy ñe'ẽtévagui ha térakuéra oñemoñe'ẽtéva rupive, upéicha oñemohembiapóramo. Ñe'ẽtéva ha'gua oñemosusũva'erã. Ñe'ẽtéva oikotevẽ ojeguerojera ha'gua oñembojoaju ojuehe ñe'ẽpy ha ñe'ẽky mboyvegua ha upeiguáva.

Upéicha avei, ñe'ẽtévagui ikatu oiko téra ha téra/tero ikatu oiko ñe'ẽtéva ramo. Péva héra castellano pe “polaridad verbo-nominal”. Ko'ã mokõi ñe'ẽ atýpe oĩ ñe'ẽ ohóva peteĩgui ambuépe.

Tembiecharã:

Pe mitãkuña porã oma'ẽ cherehe (*función adjetiva, polo nominal*).

Pe mitãkuña iporã ha ikatupyry (*función verbal, polo verbal*).

Pe mitãkuña oke porã (*función adverbial, polo nominal*).

Ñembotuicháva apytépe oĩ: terarãngue-moĩmbaha opáva “e”- pe + re + verbo. (ha'e ndereraha).

Teroñe'ẽ téra terarãngue-moĩmbaha opáva “o”-pe + gue + verbo (che pogueraha).

Ñe'ẽtéva ñembotuicha oguerekóva ñe'ẽky “re” ha “gue”, umi oguerekóva ñe'ẽky mboyvegua “ro” ha ko'áva ojeporu meméva: anohẽ, araha, arahauka, areko, arovia, aru.

Ñe'ẽtéva “aity”, ndorekóiramo jepe “r” ñepyrũrã, oĩ nunga oñembotuicháva ryepýpe; ojapyhýgui “r” ndaha'ei “gue” (reity, roity)

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Umi ñe'ětéva ñemomichĩ katu, umi oñepyrũva “j” téra “ñ”-me oñemombykyve iñepyrũme ha ombogue oi ramo upéva mboyve moĩmbaha opáva “e”-pe. Umi ojeporuvéva ko'ãichagua: aja'ò, ajapi, ajapo, ajaty, aña'kã'ò, aña'ndu, aña'pĩ, aña'pytĩ, aña'tõi, aña'ñuvã, ajavyky.

Tembiecharã: “Ajapi” -gui: Ha'e cheapi, ha'e ndeapi, ha'e ñandeapi, ha'e oreapi, ha'e pendeapi.

- **Ejapo pa ñe'ẽjoaju eipuruhápe** (aja'ò, ajapi, ajapo, ajaty, aña'kã'ò, aña'ndu, aña'pĩ, aña'pytĩ, aña'tõi, aña'ñuvã).

- Ñe'ẽpy naiñambuememéi. Ojekuaa mbohapynte ñe'ětéva tee (propios) iñambuéva iñe'ẽpýpe: “ho” (ir); “ju” (venir) y “e” (decir).

Tembiecharã:

Che aha - aju - ha'e

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Oĩ ñe'ětéva oñemosusũva ñe'ẽky a-re-o-ja-(ña)-ro-pe-o rupive, omo'iva “i” ñe'ẽpy mboyve: upé “i” ñemo'í ndaha'éi ipu porãve ha'guánte, ojeporu umi ñe'ětéva hesakã'ýva ijehegui ha oikotevéva ambue ñe'ẽre, hesakãve ha'gua.

Tembiecharã: aike, aikuaa, aikyty, aiko, etc.

Tembiecharã:

Ha'e oike kotýpe - Ha'e oke kotýpe.

Ehai ambue ñe'ẽjoaju eipuruhápe (aike, aikuaa, aikyty, aiko).

Ñe'ětéva retepy ikatu ñe'ëtevateĩ téra ñe'ëteva'eta oikoháicha peteĩ téra hetave ñe'ẽpýgui.

Tembiecharã:

Che ajajohéi (ao + johéi). Che aña'kãky'ò (akã + ky'a + o). Che ahekombo'e (heko + mbo'e).

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ñe'ětéva ñemboaty aty

Iñemosusũ rupi

- Ñe'ětéva tee
- Terakuéra oñemoñe'ětéva (oñe'ẽva aváre ha terarãnguéva) -

Heko ambue rupi:

- Hekojojáva: (Areáva, Aireáva ha Hareáva)
- Hekojoja'ỹva
- Oimba'ỹva
- Ijavate'iva.
- Oporombohasá

Hembiapo rupi

- Oporombohasáva
- Orombohasa'ỹva

Ñe'ětéva ñemohenda iñemosusũ rupive

Ñe'ětéva tee: iñe'ẽpy ñe'ětéva voi ha oiporu oñemosusũ ha'ũa, umi ñe'ẽky mboyvegua papy ha aváite reheguaha: a - re - o ja (ña) - ro - pe - o, téra ai-rei-oi-téra ha- re- ho.

Tembiechará:

Aguata - asẽ

Oñe'ẽva aváre: Umi ñe'ẽ téragui oúva (tero, teroja, ñe'ẽteja) oñembohekóva ñe'ětéva ramo oñemosusũvo.

Tembiechará:

Che yvate - che akãhatã

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ñe'ẽte terarãnguéva: Terakuéra oñemosusũva terarãngue reheve. Ojeporu moĩmbaha mbohasapýva ndive. Oñemosusũ avaute peteĩha ha mokõihápenete, papyteĩ ha papyetápe. Ndojokupytyiterarãngue ndive.

Tembiecharã:

Nde che-juhu nde che-muña

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Jesarekopyrã

Ñe'ẽte terarãnguéva ndive ojeporu "ro", "nde" rãngue, ombojekupyty hağua avaute peteĩha ha mokõiha, papyteĩme.

Tembiecharã:

Che rojuhu.

Ñe'ẽte terarãnguépe ojeporu "po" katu ojepuru ombojekupyty hağua avaute peteĩha, Ipapyteĩva; ha avaute mokõiha, Ipapyetáva.

Tembiecharã:

Che pojuhu.

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ětéva ñemboaty heko ambue rupi

Ñe'ětéva hekojojáva (areáva):

Oñemosusũ peteĩchapa: Ñe'ětéva naiñambuéiva iñe'ẽpýpe oñemosusũvo ha iñe'ẽky ava rehechauhápe avei; umíva ha'e: a-re-o-ja/ña-ro-pe-o.

Tembiecharã

Che aguata – año

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ñe'ẽtéva hekojojáva 1ha. Ñemosusũ (aireáva)

Umi iñe'ẽpy iñambue'ỹva oñemosusũvo ha oiporúva ava ha papy ramo ñe'ẽky mboyvegua: ai-, rei-, oi-, jai/ñai-, roi-, pei-, oi- Hetakuépe, mbovyve oĩ ñe'ẽtéva areávagui. Umi ojekuaavéva hína ko'áva: ai-pe'a; ai-kytĩ, aikutu, aikarãi, aikotevẽ, aikundaha, aikũmby, aikytĩ, aipe'a, aipeka, aipete, aipiro, aipovã, aipyaha, aipokyty, aiporu, aipyhy, aipapa, aipeju, aipe'o, aipepi, aipepy, aipichy, aipo'o, aiporavo, aipota, aipyte, aipeha'ã, aipohano, aipichãi, aiporayhureko, aime, aimo'ã, ainupã, aitykua, aitypei, aity, aityvyro, aisyryku, aisu'u, aiguyhai.

Ko'ã ñe'ẽtéva aireávagui oiko areáva oñemosusũ vove *VOZ PASIVA* pe.

Tembiecharã:

Aikutu; ajekutu; aikytĩ, añekytĩ; aipeju.

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ẽtéva hekojojáva 2ha. Ñemosusũ (hareáva).

Umi iñe'ẽpy iñambue'ỹva oñemosusũvo ha oiporúva ava ha papy ramo ñe'ẽky mboyveguáva: ha-, re-, ho-, ja/ña-, ro-, pe-, ho-.

Tembiecharã:

ha'u, re'u, ho'u, ja'u, ro'u, pe'u ho'u

Ko'ága peve ojejuhu 5 ñe'ẽtévante peichagua ha umíva hína: 'a, 'u, 'y'u, 'yta ha 'yguy.

Tembiecharã:

Che ha'a - ha'u - hay'u - ha'yta - ha'yguy

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ẽtéva hekojoja'ỹva.

Ñe'ẽtéva iñambuéva iñe'ẽpyte téra iñe'ẽky papy ha avaiete rechaukahápe, hekoitégui oñemosusũvo. Mbohapy peichaguánte ojekuaa ko'agaite ramo avañe'ẽme: Ju, Ha,'E

Tembiecharã

Che aju - aha - ha'e

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ñe'ětéva oĩmba'ỹva:

Ko'ã ñe'ětéva noñemosusūkuaái mayma avaitépe, oĩ oñemosusúva papyetápe. Ndoikéi pype papyteĩ, oĩguimavoi ñe'ětéva papyetápe. Guaraníme umi ñe'ětéva apytépe oĩ: “ko'i”, (concurrir); “je'ói”, (ir juntos); “huaĩ”, (concurrir en masa).

Tembiecharã

Ñande jako'i – jaje'ói – ñahuaĩ

Ñe'ětéva hi'avateĩva:

Umi ñe'ětéva oñemosusúva ava mbohapyhápe año ha papyteĩme, ha katu hera'ñe'ẽ oimera'eva. Omombe'u mba'e oikóva térã ojuhúva. Tembiecharã iporãvéva umi ára rehe oikóva térã upégui oúva.

Tembiecharã: “Oký”, “osunu”, “overa”, “otyky”, “otiri”, “oguyguy”, “hayvi”, “iñypytú”, “ijaraĩ”.

Ñe'ětéva hekorasapy rupi

Ñe'ětéva mbohasáva: Ñe'ětéva hesakã'ỹva ijehegui ha oikotevéva moĩmbaha mbohasapyrévare, hesakã ha'gua.

Tembiecharã

Che ha'u jety

- Ehai pa ñe'ẽjoaju eipuruhápe ñe'ětéva mbohasáva.

Ñe'ětéva “u”, imbohasapyre oikotevégui moĩmbaha “mandi'õ” rehe; hese'ỹ nahesakãporãmo'ãi he'iséva.

Ñe'ětéva mbohasapy'ỹva.

Ñe'ětéva ijehegui hesakã porãmava.

Tembiecharã: Che akaru. Ha'e oguata.

Jesarekopyrã

Ñe'ětéva ikatúva ombohasa peteĩ mba'e tenonde ha ambue mba'e hapykuéri.

Tembiecharã:

Che akaru.

Che akaru kumanda.

- Ehai pa ñe'ẽjoaju eipuruhápe ñe'ětéva mbohasapyre'ỹva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ñe'ẽtéva ñemoambue

Papapy ha avaute ñemoambue

Umi ñe'ẽtekuaa papapy oĩ mokõi: Ipapyteĩva ha Ipapyetáva, ha oike umi ava rechaukaha ndive. Ojejuhukuaa:

Ha'eteguáva:

Ohechauka mávapa ñe'ẽtéva moandu apohare ha mboýpa hikuái. Guaraníme ojehechauka ñe'ẽky mboyvegua rupive ha ojáva ñe'ẽpyre. Umíva hína: a - re - o (papyteĩ), ja (ña) - ro - pe o. (papyeta).

Tembiecharã:

Papyteĩ:

- Aguejy - asẽ
- Reguejy - resẽ
- Oguejy - osẽ

Papyeta:

- Jaguejy - ñasẽ
- Roguejy - rosẽ
- Peguejy - pesẽ
- Oguejy - osẽ

Ñemosusũ Moĩmbyre:

Ndorekói ijavegua castellano-pe. Ha'etevaicha pe ñe'ẽhára oporomomaránduva oíha mba'e oja'otava ha ha'ete voi he'íva ijupe ojapo ha'gua. Ñe'ẽky oipurúva: Ta- tere- to-taja/taña- toro- tape- to-.

Tembiecharã:

Tajatapy

Terejatapy

Tojatapy

Torojatapy

Tapejatapy

Tojatapy

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ñemosusũ Potapyrã (Mba'e apoukarã)

Ojeporu oje'e hağ ua tapicha tojapo peteĩ mba'e. Oñemosusũ mokõiha avaitépenete, papyteĩ ha papyetápe. Oiporu ñe'ẽky:e- ha pe-.

Tembiecharã:

Ekaru nde.

Eñe'ẽ nde.

Pekaru peẽ.

Peñe'ẽ peẽ.

Ysaja ombotovéva

Ohechauka oñembotoveha ñe'ětéva remimombe'u. Oreko ñe'ẽky mboyvegua ha upeigua. Ko'áva ojepuru'arã péicha:

Ñe'ětéva jurugua ndive: nd + ñe'ẽte + i

Ñe'ětéva tĩguáva ndive: n + ñe'ẽte + i

Ñe'ětéva opáramo “i”-pe, oñembojoajuva'erã hese ñe'ẽky “ri”. Avei oñemombaretesevérõ ñembotove ikatu ojepuru “iri” opávo ñe'ětéva oimeraéva pu'ae ndive, ndaha'éiva “i”; péicha: ndoguátairi. Oiporu iñe'ẽpy ramo ñe'ětéva imosusũmby omoneíva.

Tembiecharã

Che ndakarúi - nasëi

- Ehai pa ñe'ẽjoaju ha ehechauka ñe'ẽrapo ha ñe'ẽpehétai mboyvegua ha upeigua.

Ysaja Oporandúva

Ojejapoháicha porandu ñe'ětéva apopype: Oiporu ñe'ẽky ipu'atã'ỹva “pa” téra “piko” ha ambue avei, oje'epaite téra oñemombyky, péicha osë: tio, tea ha mba'e... Natekotevëi ojepuru porandu rechaukaha, iñe'ẽky omba'eporandúmagui.

Tembiecharã

Ahekápa che - rehekápa nde

Guarani Ñe’ẽ ha Iñe’ẽporãhaipyre

Ñe’etéva ñe’ẽapoha ñemoambue

Ohechauka mba’éichapa oho oñondive mba’e apohára ha ñe’etéva. Oiporu jepi ñe’ẽky ñe’ẽpehẽ papy ha avaité rehegua ha ñe’ẽpy mbytépe. Oñemboja’o jey péicha ñe’ẽhára ojapóva ha hese oikóva.

Ñe’ẽapohaite (omba’eapóva):

Kóva ohechauka mávapa ñe’etéva apohára. Ñe’ẽapohaitéva naiñe’ẽkýi.

Tembiecharã:

Che ajoka - ambo’i

Ñe’ãpoheta (Ñe’ẽhára) rehe oikóva:

Ohechauka ndejehe oikóva, ojejapóva nde rehe. Oiporu ñe’ẽky “je” ñe’etéva jurugua ndive:

Tembiecharã

Che ajeja’o - añemosẽ

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe’ẽapohaite omba’eapóva

Ñe’ẽapoukaha:

Máva ojapouka jave ambuévape tembiapo. Oiporu ñe’ẽky “mbo” ñe’etéva jurugua ndive ha “mo” ñe’etéva tĩgua ndive.

Tembiecharã:

Che amboguata - amoñe’ẽ

Ñe’ẽapo oñondivegua:

Oikotevẽ mokõi teroñe’ẽ ha oñemosusũ papyeta añóme. Iñe’ẽky “jo” ñe’etéva jurugua ndive ha “ño” ñe’etéva tĩgua ndive:

Tembiecharã:

Ñande jajojuhu - ñañomoirũ

Guarani Ñe’ẽ ha Iñe’ẽporãhaipyre

Ñe’ẽ apoukapy:

Ohechauka ojapoha tembiapo ava téra mymba ári. Oiporu ñe’ẽky “poro” avápe ġuarã ha “mba’e” mymba ndive.

Tembiecharã

Che aporohayhu - aporomosẽ - amba’ejuka

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe’ẽapokañy: Pe máva ojapoukárõ ambuépe ha’e ojapóva. Oiporu ñe’ẽky “guero” téra iñemombyky “ro”.

Tembiecharã:

Che aguerosapukái - aguerotĩ

Ñe’ẽapoheta ñe’ẽhára rehe oikóva

Ñe’ẽhára rehe ikatu oiko mokõiháicha mba’e oikóva. Ikatu ambue hapicha ojapo hese ha ikatu avei ha’ete voi, ipo rupiete, ojapo ijehe.

Tembiecharã

Che ajejapi - añekytĩ

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe’ẽtevakuéra ára

Ñe’ẽtéva ára ñemoambue

Oñanduka araka’etépa ojehu ñe’ẽtéva omoandu. Umíva hína aġagua, mboyvegua ha upeigua.

Ára aġagua

Ohechauka ára oñeimehahína. Naiñe’ẽkýi.

Tembiecharã:

Che aguata - añ’ẽ

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ara mboyvegua

Omombe'u mba'e ojejapóva ojekuaauka mboyve.

Mboyveguaite

Ohechauka ojejapova'ekue ymáma. Oiporu ñe'ẽky "akue", puso'ỹ rehe ojoajúva ñe'ẽpyre ha ipu'atáva.

Tembiecharã:

Che agueruakue.

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Mboyveguaiteve

Ohechauka ojejapova'ekue ymavéma, are ojekuaauka mboyve. Oiporu ñe'ẽky "va'ekue" ojoajúva ñe'ẽpyre ha ipu'atáva.

Tembiecharã:

Che agueruva'ekue.

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Mboyveguaipuku

Ohechauka tembiapo ndojekuaa porãiva araka'épa oñepyrũ ha opa. Oiporu ñe'ẽky "mi" ipu'atã'ỹva ha ojáva ñe'ẽpyre.

Tembiecharã:

Che ajokomi - aña'atõimi

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Mboyvegua ramo

Ohechauka nda'aréiva oikohague. Oiporu ñe'ẽky "kuri" ipu'atã'ỹva.

Tembiecharã:

Che akarukuri - añaenokuri

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ára mboyvegua ndaje

Ohechauka ára ymave ojuhúva. Oiporu ñe'ẽky ipu'atã'ỹva "raka'e".

Tembiecharã

Che akéraka'e - añomiraka'e

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ára mboyvegua yma

Ohechauka ára ohasava nda'aréi nunga. Oiporu ñe'ẽky ipu'atã'ỹva "ra'e".

Tembiecharã

Nde rejura'e - resëra'e

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ára upeigua

Omombe'u mba'e ojejapótava upe rire.

Ára upeiguaite

Ohechauka ojejapótava ha katu nde'iporãi araka'épa. Oiporu ñe'ẽky ipu'atã'ỹva "ta"

Tembiecharã

Che apoíta - che amë'ëta

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ára upeigua katuete

Ohechauka mba'e ojejapo- manteva'erã. Oiporu ñe'ẽky ipu'atã'ỹva "va'erã".

Tembiecharã:

Che aguatava'erã asëva'erã

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ára upeigua tekotevẽva

Ohechauka tembiapo tekotevẽha ojejapo ára oúvape. Oiporu ñe'ẽky ipu'atáva “arã”.

Tembiecharã:

Che ajohei'arã - amokã'arã

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ára upeigua aãui

Ohechauka tembiapo ojejapótava aãaiténtema. Oiporu ñe'ẽky “pota” ñe'ětéva jurugua ndive ha “mbota” ñe'ětéva tĩgua ndive ipu porave haãua.

Tembiecharã

Che ajahupota - asẽmbota

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ára upeiguárõ

Ohechauka tembiapo ndojekuaaporãiva ojejapótapa ára oúvape. Oiporu ñe'ẽky ipu'ataỹva “ne”.

Tembiecharã

Che ajohéine - aňohẽne

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ětéva jeaporeko

Umi ñe'ětéva rekorasa, ohechauka mba'éichapa oguerojera ha omohenda hembiapo; umi ñe'ẽky ára rehegua katu ohechauka araita.

Ñe'ẽky tekoha rehegua: “ína” tekoha pukúpe gũarã, ha “íkóni”, tekoha sosópe gũarã. Umíva oheka puporã oikotevêrõ ha ikatu ojejuhu ñe'ẽky ára rehegua ndive peteĩ ñe'ẽme. Péicha: Aguatava'erã'áina - oñe'ẽnehikóni. Upéi ave, ava peteĩha papyetápe, mokõivéva oiporu “ña” “ja” rangue ñe'ẽky papy ha avaita rehegua ramo, upe ñe'ẽky tekorasá rehegua (ína, ikóni), omotĩguárema upe ñe'ětéva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Tekorasa pukúva: ína

Tembiecharã:

Che apytu'u'áina

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Tekorasa sosóva: ikóni

Tembiecharã

Ajapohikóni

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ětéva reko ñemoambue

Oñanduka mba'eichaitépa ojehu ñe'ětéva ñemoandu. Ikatu ohechauka ha ikatu avei oporojopy ojejapo haña.

Ñe'ẽreko omba'erechaukáva

Ñe'ẽrekoite:

Ohechauka oikohaichaite, ndorahái ñe'ẽky ñe'ẽreko rehegua. Tembiecharã:

Tembiecharã:

Che ajara

Ñe'ẽreko pota:

Ohechauka ojeipotáva oiko. Orahá ñe'ẽky ipu'atáva “se”.

Tembiecharã:

Che akaruse - añenose

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ñe'ẽrekomo'ã:

Ohechauka ndojekuaaporãiha oikópara'e tembiapo. Oiporu ñe'ẽky “po”, “nipo”, “pipo” ipu hatãyva.

Tembiecharã:

Che aguerúnipo

Ñe'ẽreko katu: Ohechauka ndojekuaaporãiha oikótapa pe oje'éva. Oiporu ñe'ẽky ipu'atãyva “rõ” térã “ramo”.

Tembiechara:

Che akuerárõ - asẽramo

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ẽreko meme:

Ohechauka tembiapo oikojepiha. Oraha ñe'ẽky ipu'atãva “va”. Tembiecharã:

Tembiecharã:

Che aguerúva - ambo'éva

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ẽreko paha:

Ohechauka ojejapopaha oje'éva. Oraha ñe'ẽky ipu'atãva, “pa” ñe'ëtéva jurugua ndive ha “mba”, ñe'ëtéva tĩgua ndive.

Tembiecharã:

Che ajapopáma - amoĩmbá

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ñe'ẽreko apovy:

Ohechauka ndojejapopaiha tembiapopy; noñembotyí. Oiporu ñe'ẽky ipu hatáva “vy” ha iñirũ “ngy”. Tmb. Ahechangy.

Tembiecharã:

Che akevũ - ambyasyvy

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ẽreko apoukaha:

Ohechauka tembiapo ojejapoha ambue rupive. Oiporu ñe'ẽky ipu hatáva “uka”.

Tembiecharã:

Che ajapouka - amyatyrõuka

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ẽreko tendapýva:

Oñe'ẽ tenda ojejapohápe ñe'ëtévape he'íva. Oiporu ñe'ẽky ipu'atáva “ha”.

Tembiecharã:

Che ajekoha - añomiha

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ẽreko oiko jojáva:

Ohechauka ojejapo jojaha ñe'ëtévape he'íva. Iñe'ẽky ipu'atãyva “vo”.

Tembiecharã:

Che ahechávo - amanávo

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ñe'ẽreko apoaguáva:

Ohechauka tembiapo ojejapo'imínte ha. Oiporu ñe'ẽky “nunga”.

Tembiecharã:

Che ajeinunga – ambyasynunga

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ẽreko oñondieguáva:

Ohechauka mba'e ojapoha heta tapicha oñondive. Oraha ñe'ẽky “joa” ipu hatáva ha oñemosusũ papyeta añóme., “joa” he'iségui ava aty

Tembiecharã:

Ñande javy'ajoa – ñañembo'yjoa

Ñe'ẽreko omba'emombe'úva añetehápe:

Ohechause tembiapo ojejapo añeteha. Oiporu ñe'ẽky “niko”, “ningo” téra “ko” ipu'atã'yva.

Tembiecharã:

Ajoguániko – ambo'éningo

Ñe'ẽreko omombe'úva oikuaa porã'yva:

Ohechauka oñemombe'uha mba'e ojekuaa porã'yva. Oiporu ñe'ẽky “ndaje” téra imombykyha “je”.

Tembiecharã:

Che ajavýndaje – amoíndaje

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ẽreko mba'epota'asy:

Ohechauka ojepota'asyha oiko pe oje'éva. Oiporu ñe'ẽky “nga'u” ipuatã'yva

Tembiecharã:

Che akueránga'u

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ñe'ẽreko ojejapogua'úva:

Ohechauka tembiapopy ojejapogua'unteha. Oaha ñe'ẽky “gua'u” ipu'atáva.

Tembiecharã:

Che ajevyygua'u

Ñe'ẽreko angapy:

Iñe'ẽky “anga” (ipu kangýva)

Tembiecharã:

Che aheja'anga

Ñe'ẽteko tapiáva:

Ohechauka py'yi oikoha tembiapo. Oiporu ñe'ẽky ipu'atáva “mante”.

Tembiecharã:

Che ajeimante

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ẽreko tapiateguáva:

Ohechauka py'yive oikoha tembiapo. Iñe'ẽky “manterei” ipu'atã.

Tembiecharã:

Che aku'emanterei

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ẽreko reiguáva:

Ohechauka ojejaporeíntehe tembiapo. Oiporu ñe'ẽky “rei”, ipu'atáva.

Tembiaporã:

Che akyhyjerei

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ñe'ẽreko ñehaãpy:

Ohechauka ojejaposehague ha katu ndoikói pe oje'éva. Iñe'ẽky "mo'ã", ipu'atã.

Tembiecharã:

Che ajerokymo'ã

Ñe'ẽreko mboyvegua:

Ohechauka ojejapómahague tembiapo. Iñe'ẽky ipu'atáva "jepe".

Tembiecharã:

Che ajerurejepe

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Ñe'ẽreko kotevêpy:

He'i máichatamora'e ojejapo. Iñe'ẽky ipu'atãyva "mo".

Tembiecharã:

Che ahejamo

Ñe'ẽreko rireguáva:

Ohechauka ojejapopámahague pe oje'éva. Iñe'ẽky "ma" ndaipu'atãi.

Tembiecharã:

Che aguerúma

Ñe'ẽreko reiguáva:

Ohechauka ojejapónteha tembiapo. Iñe'ẽky "nte" ndaipuhatãi.

Tembiecharã:

Che apytu'unte

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Ñe'ẽreko sapy'apy'aguáva:

Ohechauka ojejapójepiha mba'e oje'éva. Iñe'ẽky ipu'atã'ỹva “jepi”.

Tembiecharã:

Che aguatájepi

Ñe'ětéva kokatu ñemoambue

Ohechauka ñe'ětéva rekorasa taha'e ijehe térã imbojojahápe. Oñemboja'o péicha:

Kokatu ypy:

Ohechauka ñe'ětéva kokatu ha'eteháicha. Naiñe'ẽkýi.

Tembiecharã:

Che apurahéi - nde reñomi.

- Ehaipa ñemosusũ tembiecharãme ojepurúva.

Kokatu ombojojáva:

Ikatu mbojojáva, mbotuicháva ha momichíva rehegua.

Kokatu mbojojaha moñondivéva:

Omopeteĩ ñe'ětéva téra ndive. Nomoambuéi ñe'ětéva retepy ha katu omoambue téra/tero iñe'ẽky “icha” ipu'atáva rupive.

Tembiecharã:

Náti oguata jatytáicha - Okaru vakáicha

Kokatu mbojojaha ombotuicháva:

Ombojoja ha ombotuicha peteĩme ambue ári iñe'ẽky “ve” ipu'atáva rupive, péva oñemoĩva ñe'ětévare ha ambue ñe'ẽ katu ogueraha ñe'ẽriregua “gui” ipu'atã'ỹva.

Tembiecharã:

Che amba'apove Verénagui - Oñe'ẽve Natígui.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Kokatu mbojojaha omomichĩva:

Omomirĩ ñe'ětévape ombojojakuévo ambue ñe'ẽ rehe, kóva ogueraha ñe'ẽriregua iñe'ẽpehẽteĩva “gui” ha ñe'ẽky “ive”, ipu'atáva katu omoambue ñe'ětéva rete.

Tembiecharã:

Che ajaty'ive ryguasúgui - Amóva ombopu'ive pendehegui.

Kokatu ombotuicháva:

Omboheko mbarete ñe'ětévape, oñemboja'õ péicha: kokatu ha'etéva ha kokatu tuichajóva. Kóva ikatu oñemboja'õ jey kóicha: tuichavéva, tuichaitéva, tuichaitevéva ha kokatu tuichajóva.

Kokatu ha'etéva.

Umi ñe'ětéva rekorasa omboyvateite. Oiporu ñe'ẽky “ite” opáramo ñe'ětéva pu'ae'atáme ha “ete” opáramo ñe'ětéva pu'ae kangýpe. Avei ñe'ětéva opáramo “e”pe, ojeporu ñe'ẽky “te”.

Tembiecharã:

Ajasuruete - Pejekoite

Kokatu ombotuichavéva:

Umi ñe'ětéva rekorasa omboyvateiterei. Iñe'ẽky “eterei” ipukangýva ndive ha “iterei”, ipu'atáva ndive.

Tembiecharã:

Omyakýeterei ijao - Rejehe'aiterei hese

Kokatu ombotuicharasáva.

Ñe'ětéva ombotuicharasáva he'iva, Iñe'ẽky ipu'atáva “rasa”rupive.

Tembiecharã:

Peẽ pepitarasa - Ha'e omohe'õrasa

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Kokatu ombotuichaitevéva.

Umi ñe'ẽtéva rekorasa omboyvateitereirasa. Iñe'ẽky ipu'atáva “etereirasa/itereirasa”.

Tembiecharã:

Ha'ekuéra omomorãitereirasa

Kokatu ombotuichajojáva:

Umi ñe'ẽtéva ombojoapýva kokatu tuicháva mbojojaha ndive. Iñe'ẽky “eteve/iteve”, ambue ñe'ẽ oñembojojáva ndive ogueraha ñe'ẽriregua iñe'ẽpehẽteiva ha ipu'atãyva “gui”.

Tembiecharã:

Pe kuimba'e ijaguaraitewe mitãgui.

Che ména iñaranduetewe chugui.

Jesarekopyrã

Ojejuhukuaa avei ambue kokatu, ndaha'éiva tenondegua, ojeporúva kokatu tuichávaramo: “Ikoé”, “hendy”, “rapo”, “korócho”.

Tembiecharã:

Che reindy iporãikoe.

Pe kuña resa overahendy.

Pe tape ivairapo.

Péva iñateykorócho.

Tembiaporã

- Amosusũ ã ñe'ẽtéva (pota, guata, sê, jerure, guata, me'ẽ) eipuruhápe ára aǵagua, mboyveguaite, ñe'ẽtekopota, ysaja mbotove, ñe'ẽapoukaha, kokatu tuichavéva.

Guarani Ñe'ẽ ha Iñe'ẽporãhaipyre

Jeporekaha

- David Galeano Olivera. *Ñe'ẽtekuaa Guaraní* (Ateneo de Lengua y Cultura Guaraní)
- Guaraní Rerekuapavẽ (2018). *Guaraní Ñe'ẽtekuaa*. Asunción, Paraguay: Editorial Servilibro.

Coordinación: Lic. María Mercedes Barge de Arzamendia
Elaboración: Lic. Mariano Lezcano / Prof. Mg. Alfredo Trinidad Santander
Revisión: Mg. Gladys Alderete
Edición: Lic. Enrique Lescano

